

Comissió de Treball Social Comunitari del Col·legi Oficial
de Treball Social de Catalunya
Mercedes Cuenca, Loida Mejías, Glòria Muniente, Francina Planas,
Núria Prat, Alfred Rivera, Chus Rodríguez, M. Antònia Rossell,
Joan Carles Vega i Fina Viturtia

Orientacions per a la pràctica de Treball Social Comunitari



Les autores d'aquest document som un grup de treballadores socials vinculades a la Comissió de Treball Social Comunitari del Col·legi de Treball Social de Catalunya. El text que us presentem neix de la diversitat de trajectòries, experiències i llocs de procedència. Ens presentem com un col·lectiu plural que s'ha anat construint a partir del diàleg, l'intercanvi i la voluntat compartida d'aprofundir en el sentit i les pràctiques del treball social comunitari.

Provenim de diferents àmbits del treball social —salut, serveis socials, entitats del tercer sector i altres espais d'intervenció comunitària— i desenvolupem o hem desenvolupat la nostra pràctica en diversos territoris de Catalunya. Aquesta diversitat territorial inclou experiències en contextos urbans, metropolitans, semiurbans i rurals, fet que ens aporta lectures situades i sensibles a realitats socials, institucionals i comunitàries diverses. Entenem aquesta pluralitat de procedències com una riquesa, perquè ens permet incorporar mirades de contextos diferents i, alhora, reconèixer reptes i aprenentatges compartits.

El grup està format per professionals que actualment continuen desenvolupant treball comunitari des de la pràctica quotidiana, sostenint processos d'acompanyament, participació i acció col·lectiva als territoris. També en formen part persones vinculades a la universitat que impulsen la docència, la recerca i la reflexió crítica entorn del treball social comunitari, dirigint matèries i espais formatius relacionats amb aquest camp. Al costat d'aquestes mirades, hi participen també professionals que, tot i no exercir actualment, aporten un ampli recorregut i una valuosa trajectòria en la pràctica comunitària, acumulant sabers i experiències que contribueixen a donar perspectiva històrica i profunditat als debats.

Aquesta confluència entre pràctica, pensament i experiència acumulada és una de les fortaleses del grup. Ens reconeixem en la complementarietat de sabers que neix del fer quotidià, de la reflexió acadèmica i del bagatge professional construït al llarg dels anys. Aquesta heterogeneïtat no és només una característica del grup, sinó una condició que ha fet possible una construcció col·lectiva rica i complexa.

La Comissió ha estat per a nosaltres un espai de trobada i elaboració compartida, on posar en comú preguntes, contrastar mirades i generar coneixement des de l'experiència. Un espai on el debat ha esdevingut una eina de treball i on la pluralitat no s'ha viscut com a dispersió, sinó com a font d'enriquiment.

Com a autores, posem en valor aquesta diversitat professional, territorial i generacional, entenent que enforteix la mirada crítica i transformadora que compartim. Ens reconeixem com un grup heterogeni, però articulat per una convicció comuna: que el treball social comunitari es nodreix de la col·lectivitat, del pensament compartit i del valor dels sabers construïts conjuntament.

Orientacions per a la pràctica de treball social comunitari

Publicacions del Col·legi Oficial de Treball Social Catalunya

DOSSIER DE TREBALL SOCIAL NÚM. 3

2026

Publicacions del Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya
DOSSIER DE TREBALL SOCIAL NÚM. 3

Títol: Orientacions per a la pràctica de treball social comunitari

Autors: Comisió de Treball Social Comunitari del Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya. Mercedes Cuenca, Loida Mejias, Glòria Muniente, Francina Planas, Núria Prat, Alfred Rivera, Chus Rodríguez, M. Antònia Rossell, Joan Carles Vega i Fina Viturtia.

Edita: Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya. Revisat per l'Assessoria de Publicacions no Periòdiques

Data de publicació: Maig de 2026

Disseny i maquetació: Carme Guri Feliu

ISBN: 978-84-09-86375-4

Preu: 12€

Orientacions per a la pràctica de treball social comunitari

Comissió de Treball Social Comunitari del Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya
Mercedes Cuenca, Loida Mejias, Glòria Muniente, Francina Planas, Núria Prat, Alfred Rivera, Chus Rodríguez, M. Antònia Rossell, Joan Carles Vega i Fina Viturtia

Durant la revisió del document s'han incorporat tres persones a la Comissió de Treball Social Comunitari, que també han fet les seves aportacions: Pere Carrillo Camps, Bea Ferrera i Raquel Parra.

Des de les diferents comissions de treball del TSCAT hi ha hagut les aportacions de: Bet Bàrbara, de la Comissió Ampliada de TSC; Àdam Benaïges, de la Comissió de Salut Mental; Rebeca Carril, de la Comissió de Discapacitat; Montse Fuentes, de la Comissió de Peritatge Social; Mercè Gil, de la Comissió de Salut; Mati González, de la Comissió d'Infància i Família; Loli Jiménez, de la Comissió de Gènere; Mercè Rico, del Consell de Deontologia; Rosa Romeu i Teresa Casanovas, del Seminari d'Història; Lúdia Sánchez, de la Comissió de Dependència; Bàrbara Vega i Miriam Peña, de la Comissió de Serveis Socials Bàsics.

Publicacions del Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya
DOSSIER DE TREBALL SOCIAL NÚM. 3
Maig de 2026

Sumari

Presentació de la degana	3
Pròleg.....	5
Introducció.....	8
Exposició de continguts	9
1.Objectius.....	10
2.Conceptes	11
3.Dimensions del treball social comunitari	14
Referències bibliogràfiques.....	30
Annexos	31
I. Glossari.....	31
II. Dimensions del treball social comunitari.....	34
III. Desenvolupament d'un cas pràctic a través de les dimensions del treball social comunitari	38

Presentació de la degana

Laura Morro Fernández
Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya

Tal com es diu en el document, un dels objectius de la Comissió és visibilitzar i divulgar la pràctica del treball social comunitari (TSC), davant del fracàs del model assistencialista, que genera dependència i impotència a parts iguals entre les professionals i entre la ciutadania. Per al treball social, impulsar l'organització col·lectiva és millorar la vida en comú, potenciant el vessant transformador de la professió.

L'abril de 2024, a l'Espai Francesca Bonnemaison, vam presentar un primer treball amb aquest títol, fruit de la feina dels membres de la Comissió de TSC. Des de llavors, el document s'ha enriquit amb les visions i propostes d'altres treballadores socials col·legiades, aportant, cadascuna d'elles, la seva visió des de la pròpia experiència de treball en els diferents àmbits on està present la professió del treball social.

Així doncs, teniu a les mans el resultat d'un procés de reflexió i de compartir experiències, una feina col·laborativa de membres de la Comissió de TSC amb membres d'altres comissions. El Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya (TSCAT) som també una comunitat, i així hem treballat en aquest document. El TSC és transversal a tots els àmbits de la nostra professió, i per tant ens implica a totes.

A l'hora de guiar qualsevol pràctica del treball social comunitari que proposa el document, donar una ullada a les 10 dimensions substancials ens permet comprovar que s'emmarquen plenament en la manera que defensem des del Col·legi que cal exercir el treball social: acompanyant, escoltant, fomentant la participació perquè la ciutadania se senti protagonista del seu propi procés, i incorporant elements de desigualtat, com ara la perspectiva ecosocial. En definitiva, treballant amb la comunitat.

Des d'aquesta tribuna vull agrair, en nom meu i de la Junta de Govern, aquest esforç compartit per dotar el TSC d'unes bases sòlides i col·lectives. Moltes gràcies a la Comissió pel lideratge i a totes les col·legiades per participar-hi. Treballs com aquest enriqueixen el corpus teòric del treball social des de l'experiència que dona la pràctica, i ens enriqueix a totes. Moltes gràcies!

Pròleg

Francina Planas

Aquest document veu la llum en un temps i un espai en el qual feia una gran falta.

Segurament, qui més qui menys som cada dia més conscients del moment que vivim personalment i, com a especialistes en treball social i, per tant, testimonis directes de la realitat social, ens adonem de les problemàtiques amb rerefons econòmic, polític i cultural del nostre país i del món. Creix la polarització social, l'aïllament i la bretxa digital, la soledat no volguda, la desigualtat i la pobresa de persones amb treball precari i mal remunerat. El dret a l'habitatge és repetidament vulnerat (espais reduïts, males condicions, inestables, insegurs, inadaptats al fred i la calor) i els serveis (salut, serveis socials, salut mental...) no estan prou ben adaptats a les necessitats del creixement i la diversitat de la població.

Davant d'aquesta realitat, observem una tendència a culpabilitzar les baules més febles de la societat i no les oligarquies neoliberals, que generen majors nivells de desigualtat; s'incrementa la por, per l'alimentació interessada de les amenaces de guerra, i augmenta la fredor individualista, fomentada per les xarxes tecnosocials.

En aquest context, des dels diferents àmbits del treball social anem identificant més i més aspectes generadors de desigualtats, tot observant com arriben a afectar la vida concreta del dia a dia de les persones amb qui treballem, que sovint viuen aquestes realitats de forma aïllada.

També és cert, però, que sabem i potser coneixem bé la resiliència de grups, col·lectius, associacions i organitzacions civils atentes a situar aquests problemes, contextualitzar-los, compartir-los, assenyalar-los, dibuixar alternatives, generar camins de solidaritat veïnal, d'experiències d'hospitalitat, acollida o intercanvis. Aquestes

experiències estan situades en molts i diferents àmbits de la vida social i cal determinar com les connectem amb les persones amb qui treballem.

Des de tots els sectors professionals vinculats al social s'afirma –tot i que es fa poc– la necessitat de posar en contacte les persones, afrontar dialògicament les diferències, els conflictes, unir esforços, treballar conjuntament per millorar el que és comú, desenvolupar espais per compartir, reflexionar, entendre millor el que està passant, trencar l'individualisme, teixir xarxes i relacions, experimentar que la pràctica de participar enforteix, desenvolupar vincles que ens permetin reconèixer-nos com a humanitat, en la diversitat, en la riquesa de les cultures, en el suport mutu, en el sentir que formem part d'un tot amb les altres persones, amb el conjunt dels éssers vius, en la interrelació amb el context natural. Perquè tot ens demostra que la resiliència es multiplica en comunitat.

El treball social no està exempt d'aquesta necessitat. Al contrari, el treball comunitari forma part consubstancial del treball social, sense el qual resulta coix. I aquí és on aquest document ens orienta, perquè situa les dimensions bàsiques del treball social comunitari, els seus aspectes més importants i proposa una reflexió ordenada sobre l'especificitat que aporten els treballadors i treballadores socials en aquest context canviant on concorren altres disciplines. I el que és molt important, no és un document teòric, és fruit de l'experiència reflexionada en comú entre les membres de la Comissió de Treball Social Comunitari del TSCAT.

D'altra banda, proporciona camins de progrés. És habitual en els processos de formació presentar experiències que aporten llum sobre les potencialitats del treball social comunitari, són les “bones pràctiques”, n'hi ha, són interessants i val la pena conèixer-les. A vegades això té l'inconvenient que enlluerna i poques professionals s'hi aventuren. El que la Comissió del Treball Social Comunitari planteja són vies de creixement en els diferents aspectes identificats. L'interès d'aquesta aposta és que la majoria de treballadors i

treballadores socials es vegin amb cor de practicar el treball social comunitari.

Cal respondre a una pregunta que es formula així: "Quins són els mínims pels quals podem afirmar que una acció, un projecte o un pla és comunitari?"; i concretar-los i aportar elements de valoració. És com afirmar que amb aquests mínims es pot començar a caminar i està a l'abast de tots i totes les professionals en tots els àmbits. Sobre els mínims definits s'identifiquen possibilitats de desenvolupament que permeten a les professionals idear i proposar processos de creixement i millora.

No existeixen documents acabats, són invitacions a complementar, fer créixer i avançar; tot final suposa un punt de partida. Per a estudioses i expertes en sistemes d'avaluació, aquest document podria ser una invitació a abordar sistemes d'avaluació tècnica i comunitària dels processos comunitaris.

Aquest treball és una invitació a abordar la dimensió comunitària del treball social, més necessari ara que mai.

Introducció

Comissió de Treball Social Comunitari

Des de la Comissió de Treball Social Comunitari (TSC) hem volgut desenvolupar un procés de reflexió que al final cristal·litza en forma de document: "Orientacions per a la pràctica del treball social comunitari". El present document esdevé una proposta inicial que sorgeix de la pràctica reflexionada per part de les professionals participants, i que preveu ser millorada des de la recerca en fases posteriors. Aquest treball ha estat realitzat en un procés col·laboratiu en què diverses treballadores socials que fem TSC en diferents àmbits, administracions, entitats, formació universitària i entorns hem compartit lectures, sensacions, experiències, entusiasme, dubtes –i moltes hores– al voltant de la pràctica del TSC.

Un dels objectius de la nostra Comissió és visibilitzar i divulgar la pràctica del TSC, ja que cada vegada és més evident el fracàs del model assistencialista, que genera dependència i impotència a parts iguals entre professionals i ciutadania. Aquest document vol sumar-se, des de la perspectiva comunitària, a l'esforç de professionals per avançar en un treball social transformador orientat a la justícia social. Per tant, busquem que aquest document sigui entenedor i circuli pels despatxos, les pantalles i els espais de reflexió de totes nosaltres.

Les professionals del treball social estem compromeses a tenir en compte la població i a posar-nos al seu costat per avançar plegades i aconseguir una equitat més gran. Així doncs, és essencial rescatar el treball social que parla de vincle, de relació, de compromís i corresponsabilitat, i fer-ho des del rigor del coneixement, el mètode i l'amor per l'ésser humà.

Data de revisió: desembre de 2025

Data de publicació: maig de 2026

Exposició de continguts

La nostra Comissió ha considerat necessari crear aquest document orientatiu que trenca amb la idea de reconeixement de bones pràctiques per fer aflorar el valor de cada experiència de TSC. D'aquesta manera volem contribuir a identificar pràctiques valuoses independentment de quin sigui el nivell de desenvolupament d'aquestes, i alhora aportar eines per avançar. Per assolir-ho, hem definit uns indicadors qualitius graduals que permeten situar-se i assenyalar els aspectes que es volen fer créixer.

El document que es presenta planteja **10 dimensions** que són considerades indispensables per a la pràctica del TSC. Al llarg del gran recorregut que hem seguit en l'elaboració d'aquest document ens hem qüestionat si el fet d'assenyalar aquestes dimensions empobria o limitava la pràctica del TSC. La nostra conclusió final és que dimensionar la pràctica del TSC obre la via a identificar els diferents nivells d'intensitat que orienten l'acció comunitària, en definitiva el que sovint molts i moltes professionals del treball social ja estan duent a terme en els seus àmbits de treball.

Per desenvolupar aquest treball, hem realitzat diverses sessions de treball amb les membres de la Comissió de Treball Social Comunitari. Les conclusions obtingudes s'han contrastat amb un grup ampli de persones expertes i amb altres comissions del TSCAT.

1. Objectius

1.1. Objectiu general

Aportar punts de referència i d'ancoratge per orientar les persones professionals en el creixement d'experiències de TSC.

1.2. Objectius específics

Identificar les dimensions essencials presents en tota experiència comunitària.

Crear una eina que faciliti l'autoavaluació de les pràctiques de TSC.

2. Conceptes

2.1. Definició de comunitat

Les maneres de conceptualitzar la noció de comunitat són moltes i diverses. Al llarg de la història del coneixement se n'han construït moltes definicions que responen a diferents perspectives segons el context històric, polític, social i econòmic predominant i també el geogràfic i cultural de referència. També hi ha matisos substancials segons l'àrea de coneixement acadèmic subscripta, que pot ser l'ètica, la filosofia, la política, l'economia, el treball social, la religió, la sociologia, la salut... Així doncs, s'admet que tota definició té un substrat polític de caràcter ideològic (intencional) que ens adverteix del risc de reduir-la a una sola categoria unidimensional, o a una abstracció només teòrica difícil d'operativitzar a la pràctica, o de despolititzar l'experiència intersubjectiva dels que la viuen en primera persona.

S'opta per l'elaboració d'una definició que ens sigui útil per al treball social en el context dels reptes actuals. Des de la pionera treballadora social Jane Addams (Addams *et al.*, 2013; Addams, 2015; Addams *et al.*, 2022) fins a l'actualitat, el treball social entén la comunitat com un subjecte polític. A partir d'aquí es concep com un espai social, simbòlic, històric, els membres del qual reconeixen l'existència i pertinença a una història i vida en comú, creada a partir dels vincles amb els altres membres i en el marc d'unes circumstàncies històriques, socials i polítiques concretes. En l'espai social de la comunitat es crea una diversitat de relacions marcades per diferències culturals i desigualtats de poder econòmic, cultural i simbòlic en què conflueixen tant els conflictes com els encontres, tant la protecció dels membres vulnerats com l'exclusió d'aquests.

Des del TSC es veu necessari aconseguir una nova simplicitat que compregui "tant la indivisibilitat del conjunt com la múltiple diversitat de tots els éssers" (Panikkar, 2021, p. 38). Així doncs, ens cal una visió global de la comunitat que no desestimi cap dels elements

que s'interrelacionen els uns amb els altres, que configuren un tipus de comunitat més inclusiva. Aquests elements esdevenen els angles en els quals s'estructura la comunitat:

- **El vincle socioafectiu:** Existeix una vulnerabilitat compartida gràcies a la qual es desenvolupa la capacitat de crear vincles socials i una adhesió afectiva entre els membres, que contribueix a un *sentiment de pertinença i de cura recíproca*.
- **L'espai públic compartit:** Hi ha un espai simbòlic comú construït que pot estar delimitat per un espai físic/geogràfic (barri, poble, ciutat, veïnat, carrer, bloc... i la mateixa Terra), un interès o funció comuna (comunitat religiosa, educativa, política...) i/o una organització entre els membres (corporació, xarxa de treball, moviment...). Aquests tres aspectes poden anar per separat o integrats segons com es combinin entre si.
- **La identitat social:** Inclou el respecte per la pluralitat i la diversitat en un context de relacions interculturals que atorguen un lloc als grups minoritaris. Aquesta identitat implica que els membres tenen una consciència de la connexió i interdependència dels factors *local- global*.
- **El marc moral:** Reconeix la responsabilitat de tots els membres davant la vulnerabilitat, i defensa els principis i valors comuns entorn dels valors universals del *compromís amb el món, la dignitat humana i la justícia social*, concretats tant en l'esfera local com en la global.
- **El marc eticopolític:** Inclou la *participació individual i col·lectiva democràtica* en les decisions, i aquesta és visible, defensada i protegida.
- **El marc jurídic:** A través de les regles i normes formalitzades (o no) es regulen les relacions, la convivència, la inclusió-exclusió, les obligacions i els drets i les responsabilitats convivencials.
- **El marc educatiu:** Els llaços i vincles socials deriven en *aprenentatge social per viure en un món comú*, i són un marc de referència per al desenvolupament i creixe-

ment individual i col·lectiu dels membres de la comunitat per convertir-se en ciutadans i ciutadanes crítiques emancipades.

2.2. Definició de treball social comunitari

Definim el treball social comunitari com un àmbit d'actuació i una metodologia del treball social amb la comunitat. Consisteix principalment en la potenciació de les capacitats d'organització dels membres i dels grups socials que en formen part. Busca mobilitzar fortaleeses i recursos per impulsar o adherir-se a un procés col·lectiu en el qual puguem apropiarnos de les nostres capacitats i possibilitats per millorar la vida en comú; participar per identificar desitjos, necessitats i preocupacions, i establir objectius per actuar juntes en la cerca de millores en el "bon viure" de la comunitat. I especialment les dels grups més afectats per la fragmentació, precarització i deshumanització de la vida, derivades de l'economia capitalista i les polítiques neoliberals. Aquest procés d'organització col·lectiva està orientat al creixement, la cura i l'aprenentatge personal i col·lectiu dels membres de la comunitat, que, des d'una perspectiva crítica, empoderadora i emancipadora, produeixi interferències en els sistemes reproductors de desigualtats i permeti un desenvolupament comunitari més ampli que defensi una transició ecosocial justa.

3. Dimensions del treball social comunitari

A partir de les experiències de professionals participants en aquest grup de treball, s'han identificat deu dimensions substancials a l'hora de guiar qualsevol pràctica de treball social comunitari. Aquestes dimensions s'interrelacionen entre si en l'espai de la pràctica, i tot i que es presenten distingides en una seqüència concreta i ordenada, aquesta no indica cap jerarquia ni preeminència.

1. Valors
2. Projecte comunitari
3. Metodologia
4. Participació
5. Procés d'aprenentatge col·lectiu
6. Organització democràtica
7. Implicació d'equip i organització
8. Aliances
9. Perspectiva ecosocial
10. Comunicació de l'experiència

3.1. Valors

Enfront de l'individualisme imperant, la desvinculació, la superficialitat i l'acceleració, el treball social comunitari es basa en el reconeixement de la interdependència com a element constitutiu de les persones, en els vincles per a la realització comunitària i en els processos a llarg termini.

Els principis ètics en els quals es basa la pràctica del TSC inclouen el respecte a la dignitat i l'autonomia de la comunitat; el compromís, que implica assumir responsabilitats i exercir la prudència; l'empoderament individual, col·lectiu i social, i la justícia social, a partir de la redistribució i el reconeixement (Cuenca, 2021). En queda exclòs qualsevol intent de denominar com a TSC els processos amb inte-

ressos proselitistes, partidistes, de fidelització i clientelisme polític. Es concep que la comunitat es fa responsable del que passa als seus membres i de les relacions entre aquests, i que es fonamenta en la lleialtat i la construcció del bé comú.¹

És imprescindible que el treball social comunitari tingui un marc ètic que el sustenti, ja que la falta d'atenció a la dimensió ètica té efectes adversos per als i les treballadores socials, i sobretot per a les persones i comunitats amb i per a les quals intervenen.

Taula 1. Taula de la dimensió de valors

Mínim	Mitjà	Alt
Els valors estan implícits en el procés.	S'expliciten els valors i el que s'entén per cadascun al llarg del procés.	Els valors explicitats incorporen un sistema per avaluar-los.

Font: elaboració pròpia.

3.2. Projecte comunitari

Tot projecte comunitari parteix de processos d'escolta genuïna des d'espais de relació de proximitat. La intervenció comunitària demana distingir entre projecte professional i projecte comunitari. El projecte comunitari és de qui el construeix: persones, grups, organitzacions, el conjunt de la comunitat. Aquest és el context en què es fa el diagnòstic comunitari, la planificació participativa, etc. Si bé el projecte professional serveix de guia o de full de ruta per als treballadors i treballadores socials, el projecte comunitari és el que

1 Diferents filosofies comunitaristes desenvolupen el seu pensament entorn del bé comú; entre aquestes es troba la filosofia d'algunes comunitats africanes tradicionals, l'Ubuntu, que pot traduir-se com a humanitat, ja que entén que les persones són interdependents les unes de les altres, "jo soc perquè nosaltres som", i defensa els valors de suport mutu, calidesa, generositat. En el context africà les persones són part d'un món ambiental i espiritual, una forma poc comuna en el context occidental. Són cosmovisions infravalorades en el context del treball social occidental (Banks *et al.*, 2022).

s'acaba implementant amb la participació de totes les persones implicades. El grup motor és qui lidera el projecte comunitari.

Les treballadores socials han de fer una planificació de la intervenció que es vol dur a terme, però aquesta està sempre al servei del projecte comunitari. Per tant, serà fonamental que el pla d'intervenció sigui obert i adaptable a noves situacions, realitats, circumstàncies, i sobretot, als compromisos als quals arriben les persones i els agents participants en cada moment. En aquest sentit, el rol de les professionals s'ha d'anar modelant en funció del context específic i la fase del projecte comunitari, i cal revisar de manera periòdica els objectius, els mètodes i les eines per poder proposar i avançar col·lectivament.

Taula 2. Taula de la dimensió de projecte comunitari

Mínim	Mitjà	Alt
Algun membre de la comunitat exposa una problemàtica social.	Es té la complicitat de l'equip i de la comunitat.	Es constitueix un grup motor que lidera el projecte comunitari.
Treballadores socials o equip tenen un projecte tècnic obert: possibles aliances, problemes per abordar, sistemes comunicatius, possibles sistemes organitzatius, eines i mètodes a l'abast.	Els diversos elements del projecte tècnic s'incorporen al projecte comunitari, que es va definint de manera participativa.	El projecte comunitari es desenvolupa amb la màxima plenitud possible.
La comunitat té un projecte i organització comunitaris i treballadores socials o equip s'hi vinculen.	Equip o treballadores socials aporten elements per al creixement del projecte comunitari: inclusió de grups no abordats, noves problemàtiques detectades...	El projecte comunitari integra al màxim els elements de la comunitat (socioafectius, d'identitat social, morals, d'ètica política, educativa, jurídica...).

Font: elaboració pròpia.

3.3. Metodologia

La metodologia del TSC implica un procés que pot ser dividit en quatre fases que no necessàriament compleixen el següent ordre, tot i que és el desitjable. Val a dir que, en qualsevol de les fases, el fet de fer-les participatives ja té un impacte qualitatiu per a totes les persones participants. Aquestes fases són:

Fase diagnòstica

Consisteix a detectar les necessitats, problemes socials i desitjos compartits –descoberts i/o no abordats–, identificar els recursos i actius comunitaris, i analitzar els antecedents i el context conjuntural actual de la comunitat per contextualitzar els avenços, el reconeixement de la feina feta i les resistències. El diagnòstic social és dinàmic i se situa sota unes coordenades de temps i espai concretes. La rellevància d'aquesta fase implica el consens compartit a l'hora de prioritzar els problemes detectats. L'elaboració del diagnòstic social pot ser en si mateix un projecte, si es construeix comunitàriament. En aquest cas, els mètodes i els instruments tendeixen a la recerca-acció participativa.

Fase de disseny

En aquesta fase es prioritzen les necessitats, problemes socials o desitjos identificats prèviament i s'elaboren els objectius. De manera comunitària es respon a les preguntes clàssiques de tota programació: què, qui, com, quan, amb quins mitjans, com es divulga, etc. Els projectes i les accions han de tenir present la perspectiva transformadora, ser efectius i viables socialment i econòmicament en el temps, estar fonamentats en evidències i, sobretot, generar vincles i facilitar processos d'empoderament.

Fase d'execució

En aquesta fase es desenvolupen tres aspectes: el projecte, l'organització i la comunicació. En primer lloc, la implementació dels

projectes i accions que s'han acordat entre tothom. En segon lloc, la consolidació de l'organització, a través de la governança i les formes de coordinació, els sistemes de seguiment i retroalimentació dels projectes, el sistema de presa de decisions, la sistematització del projecte, etc. I en tercer lloc, el desenvolupament d'un sistema i de diverses eines de comunicació, internes entre les persones participants i externes pel que fa a la relació amb el territori, entre d'altres.

Fase d'avaluació

Entenem que en tot procés comunitari hi ha molts moments d'avaluació (reunió, acció, formació, comunicació...). Entenem l'avaluació com un espai on aturar-se a reflexionar sobre els resultats en totes les esferes, també les globals, sobre l'equilibri entre la tasca i el temps de dedicació tant personal com col·lectiu; el grau d'implicació i satisfacció de les persones participants; els nous vincles construïts i l'aportació d'aquests en els aprenentatges i en el creixement de la consciència col·lectiva, la generació de confiança i l'impacte sobre la població no organitzada, etc.

Tot i parlar de fases, es tracta d'un procés cíclic de creixement col·lectiu que gràficament podria ser representat per una espiral cada vegada més àmplia i complexa. Implica moments de síntesi, com ara l'elaboració de documents (informe de diagnòstic, informe d'avaluació...), i moments d'expansió que demanen la implicació de més actors i el desenvolupament d'accions específiques.

Cal subratllar que les persones participants són subjectes dels processos, són capaces de planificar, executar i avaluar. El poder es distribueix entre les persones que estan implicades en el procés comunitari. Es tracta de ser capaces de construir conjuntament quelcom per al bé comú, de generar vincles entre xarxes formals i informals. Parlem de complicitats, espais de trobada amb agents socials, persones participants amb qui contrastar per adequar...; per la qual cosa cal comptar-hi al llarg de tot el procés (diagnòstic, disseny, desenvolupament, avaluació i difusió).

Taula 3. Taula de la dimensió de metodologia

Mínim	Mitjà	Alt
Les persones participants coneixen el diagnòstic.	El diagnòstic és realitzat pel grup motor.	El diagnòstic és realitzat per amplis grups de participants.
Les persones participants coneixen el disseny i l'execució.	El disseny i l'execució són implementats per les persones participants en el grup motor.	El disseny i l'execució s'estenen i s'amplien més enllà del grup motor.
Una vegada a l'any es realitza una avaluació del procés.	Es realitza més d'una avaluació a l'any.	Es fa un procés d'avaluació continuat.

Font: elaboració pròpia.

3.4. Participació

La participació s'entén des d'un posicionament d'horitzontalitat en el qual es combinen diferents sabers i rols i en què el o la professional del treball social busca la manera d'incorporar els coneixements, aprenentatges i propostes de la ciutadania en situació d'igualtat. El treball social comunitari es fa *amb* la gent. Inclou a tothom: agrupacions, entitats, serveis públics, grups de caràcter informal, veïns i veïnes no organitzats i especialment les persones silenciades i invisibilitzades. Les persones i els agents socials participants, sigui quin sigui el grau o la manera com aquesta participació es dugui a terme, esdevenen subjectes actius i reflexius. Es tracta d'estar obert i recollir tant la participació organitzada com l'espontània i generar espais d'escolta, reflexió, interacció i acció, un procés que es retroalimenta i en el qual les persones participants aporten i estan disposades a fer-ho.

Això té implicacions metodològiques que cal posar en sintonia, com per exemple: el marc de la participació ha de ser el màxim de trans-

parent i bidireccional; cal compartir les limitacions, oportunitats i expectatives de les persones participants, també de qui ho impulsa; respectar els ritmes de la població, i desenvolupar un llenguatge comprensible, compartit i flexible perquè tothom entengui el mateix.

Taula 4. Taula de la dimensió de participació

Mínim	Mitjà	Alt
S'identifiquen les persones participants que convindria que hi hagués, tenint en compte la diversitat existent, i algunes d'aquestes hi participen.	La participació és de més de la meitat de les identificades.	De les persones que hem identificat, n'hi participen gairebé un cent per cent i s'hi mantenen.
Les persones participants estan explícitament d'acord a formar part d'un projecte comunitari.	Hi ha participació en alguns aspectes del disseny del projecte comunitari.	Les persones participants s'impliquen en tot el disseny i l'execució del projecte comunitari.
Hi ha un sistema simple d'informació general entre totes les persones participants (grups de Whatsapp...).	Hi ha un sistema per recollir suggeriments i valoracions i la informació circula eficaçment (enquesta, bústia...).	Hi ha espais d'informació, comunicació, valoració i presa de decisions participativa (buidatge, anàlisi i decisions...).

Font: elaboració pròpia.

3.5. Procés d'aprenentatge col·lectiu

Un procés d'aprenentatge col·lectiu implica participar, reconèixer les altres persones, incloure a tothom, posar-se d'acord des de la diversitat... Són aprenentatges que només es poden fer de manera col·lectiva, i el treball social comunitari ho permet i ho pretén, en tant que també és una manera de viure, d'estar i de comprometre's amb el món, des de cadascun dels estrats de la vida social, econòmica i política.

El treball social comunitari permet vincular les circumstàncies pròpies amb les de les altres persones i alhora amb els condicionaments globals i les causes de tipus estructural, sense jutjar la capacitat. Fomenta processos de conscienciació col·lectiva² respecte del sistema generador de desigualtat, pobresa i vulnerabilitat, i factors de protecció, prevenció i fortaleces comunitàries... Es realitza una anàlisi i una reflexió crítica entorn del malestar o inquietud per tal de generar propostes d'acció col·lectiva que fomentin l'autonomia de les persones que hi participen i l'empoderament de la comunitat. Així doncs, l'aprenentatge col·lectiu que es produeix dins la mateixa pràctica de participació té implicacions metodològiques: proporcionar eines i espais que permetin un creixement personal de les persones participants (incloses les professionals); identificar les regles del joc; establir un sistema democràtic de presa de decisions; establir una formació prèvia i paral·lela al procés per dur a terme la pràctica.

Quan l'experiència comunitària vetlla per la cura dels seus membres i per la transmissió del coneixement que genera a diferents espais de la xarxa social que s'han mobilitzat, impacta en l'experiència personal i col·lectiva i esdevé un punt de partida per a un nou procés.

Més enllà de les eines i els mètodes, el treball en comú propicia processos educatius, perquè es fan aprenentatges en l'àmbit de les actituds, comportaments i valors. Alhora, la mateixa reflexió sobre les accions que es fan i les dinàmiques que es desenvolupen reverteix en una millora de la pràctica.

2 En els treballs de Freire (1976; 1986), es desenvolupen les eines d'educació popular que aporten al treball social comunitari la consideració de la participació com un espai democratitzador i formador de cultura, en tant que ens permeten passar de la ingenuïtat a la crítica, de la passivitat a l'acció. Els processos de consciència crítica permeten adquirir una noció dels fets del món correlacionada amb les causes i els elements circumstancials (Freire, 1986, p. 101).

Taula 5. Taula de la dimensió de procés d'aprenentatge col·lectiu

Mínim	Mitjà	Alt
Hi ha oportunitats per millorar les habilitats i compartir les capacitats de les participants.	Existeixen dinàmiques d'aprenentatge mutu que permeten que algunes persones millorin les seves capacitats i habilitats en diferents àrees.	Tothom aprèn de tothom i es complementen sabers i competències per avançar en l'autogestió. En el conjunt de les participants es desenvolupen habilitats organitzatives, comunicatives, analítiques, actituds d'escolta i empatia...

Font: elaboració pròpia.

3.6. Organització democràtica

Tota organització humana conté unes relacions de poder que cal tenir en compte. En el treball social comunitari es procura que el poder estigui distribuït entre les persones participants de la manera més equitativa possible, des dels veïns i veïnes fins a professionals d'altres serveis, grups de comerciants, grups no organitzats, entitats... Totes les parts tenen un poder determinat que ha de ser reconegut per part de tothom, i això implica reconèixer que els punts de partida poden ser diferents (privilegis, competències, sabers, lideratges...) i que cal posar-los al servei del procés col·lectiu.

Així doncs, la informació és una forma de poder, i els processos d'organització comunitària requereixen la previsió de circuits comunicatius per diferents vies. Les persones participants han de tenir prou informació comprensible per poder deliberar i prendre decisions. Aquests circuits inclouen la coconstrucció d'espais de retroalimentació i d'intercanvi mutu.

El procés comunitari necessita també incorporar un sistema de presa de decisions en el qual consensuar, acordar i tractar el dissenyament per al desenvolupament d'accions. En funció del moment del procés, de les persones participants, dels objectius i de les diferents intensitats de participació i implicació de l'organització hi ha diversos sistemes que es poden posar en joc, com majories, consensos, consentiment. En tot cas, és important desenvolupar sentit de pertinença al procés per part de tothom, sigui quina sigui la implicació que es vol i es pot sostenir.

Taula 6. Taula de la dimensió d'organització democràtica

Mínim	Mitjà	Alt
S'ha constituït un grup impulsor per al projecte comunitari.	El grup impulsor té una metodologia de treball acordada i la sistematitza.	El grup avalua la pròpia dinàmica interna i comparteix el seu treball amb la resta de l'equip.
Hi ha un mínim organitzatiu: convocatòria, registre d'acords, retroalimentació, circuit mínim d'informació col·lectiva.	Hi ha una xarxa de relacions de treball amb retroalimentació.	Hi ha una xarxa de treball i sistemes organitzatius clars per a tothom.
S'arriba a acords col·lectius.	Es configura un sistema de presa de decisions.	Els sistemes de presa de decisions respecten les minories i els dissentiments sense obstaculitzar el procés.

Font: elaboració pròpia.

3.7. Implicació d'equip i organització

Els projectes professionals poden començar de diverses maneres. De vegades s'engeguen des de la iniciativa personal o d'alguns membres de l'equip davant la detecció d'una problemàtica social, i altres és a instància de veïns i veïnes o de professionals. En tots els casos cal sensibilitat, observació, escolta i capacitats relacionals per detectar els elements embrionaris facilitadors d'un abordatge comunitari.

Ara bé, el projecte hauria d'evolucionar cap a una aposta de tot l'equip professional i un compromís de les organitzacions contractants. És desitjable que l'equip participi en l'elaboració i impuls del projecte, i també que s'expliciti qui hi participa, on s'insereix, en quin sentit i/o direcció s'intervé i quins agents en són copartícpis. Metodològicament, el treball amb la comunitat ha de ser un objectiu de l'equip (desitjablement interdisciplinari). Tot i que pot iniciar-se a proposta d'una persona de l'equip, la resta de membres ha de tendir a integrar la dimensió comunitària dins el seu treball. Les iniciatives professionals aïllades de l'equip tenen el risc de disminuir l'impacte dels processos d'aprenentatge col·lectiu i perdre eficàcia. Així doncs, és desitjable incloure l'equip per tenir una mínima matriu des d'on proposar accions i processos que van madurant i en els quals l'objecte i el subjecte de la intervenció és sempre la comunitat.

Tot i que l'equip tècnic no necessàriament ha de ser format per diversos àmbits d'intervenció, és idoni disposar d'un equip de referència interdisciplinari per al contrast de mirades, ja que quan es produeix la participació des de diferents disciplines s'aporta un plus de qualitat a la intervenció comunitària. En el cas d'equips interdisciplinaris, és indispensable que aquests incorporin professionals del treball social, que aporten la metodologia i els plantejaments propis de la professió, i que aquests sumin capacitats i coneixements amb professionals d'altres disciplines.

Més enllà dels equips, és necessari el suport des de les organitzacions: entitats, serveis, administracions, etc. Aquest es concreta en un ampli ventall de compromisos, que poden anar des de recursos materials, humans, econòmics i d'infraestructura fins a la voluntat política, que és clau per a la continuïtat i el creixement de les experiències comunitàries. Tot això dona credibilitat i transparència a la intervenció. Es requereix un lideratge orgànic i dinàmic, amb flexibilitat i disposició a fer canvis organitzatius i a facilitar els mitjans necessaris.

La col·laboració i participació de diferents actors (professionals, equips, associacions, col·lectius, etc.) i estructures generen complexitat, però alhora enriqueixen les visions i fan més viables els projectes. Cal tenir en compte que amb aquestes dinàmiques les professionals van adquirint també un coneixement molt acurat de la realitat de les persones integrants de la comunitat, i en aquest sentit la confiança que s'estableix s'ha de preservar, tal com assenyala el Codi Deontològic³ del TSCAT referent al secret professional.

En resum, pensar en els elements de les organitzacions i dels equips ens ajuda a conèixer el marc on som, treballar les expectatives i generar consciència de tots els límits i els espais de possibilitat, per assumir la realitat i actuar-hi en conseqüència, amb reivindicació, cura i protecció de tothom. També constatem que a la pràctica hi ha una forta tensió entre el projecte professional i el projecte comunitari: les organitzacions exigeixen una concreció que de vegades no és possible sense la participació de la comunitat. I aquest és un procés que presenta dificultats, perquè els ritmes institucionals i els de la població són molt diferents.

3 Codi Deontològic. Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya. Versió 2024.

Taula 7. Taula de la dimensió d'implicació d'equip i organització

Mínim	Mitjà	Alt
L'equip ha acordat treballar la dimensió comunitària i possibilita un temps i un espai per fer-ho.	L'equip incorpora la creació d'espais d'escolta i de relació amb la comunitat.	L'equip defineix un projecte tècnic obert al servei del projecte comunitari.
Hi ha voluntat política i/o de la direcció de l'organització i s'optimitzen els recursos existents.	Les organitzacions hi destinen algun recurs extraordinari.	Les organitzacions es comprometen amb recursos humans, tècnics i materials.
Les professionals disposen d'un disseny inicial del projecte.	L'organització valida el projecte tècnic i n'avalua la modulació segons el projecte comunitari.	L'organització s'implica en el projecte tècnic aportant-hi recursos i facilitats.

Font: elaboració pròpia.

3.8. Aliances

Generar aliances facilita el desenvolupament del treball social comunitari, i aquestes es construeixen des del coneixement i el reconeixement de les persones, serveis, equips i professionals en els seus contextos i moments. La creació d'aliances producte de l'acció comunitària és estratègica perquè facilita la transició per la complexitat de la realitat on està situada la comunitat, i ens és útil tant per iniciar un projecte comunitari com per fer-ne l'acompanyament del procés. Aquestes aliances poden ser de caràcter transversal, i incloure diferents àmbits, o de caràcter interseccional, i incloure diferents actors implicats en factors de desigualtat de gènere, discapacitat, classe, origen...

Les aliances són necessàries per al treball en xarxa, és a dir, per a una col·laboració estable i continuada entre diferents actors que garanteixi la continuïtat del procés organitzatiu de l'acció comunitària. Són necessàries perquè el treball social comunitari sigui efectiu, s'ampliï i es multipliqui. Cada vegada més, les problemàtiques socials són globals i cal abordar-les col·lectivament des de xarxes de treball compartit.

Cal ressaltar que en els contextos professionals s'acostuma a parlar de *treball en xarxa* com un estadi més desenvolupat de la coordinació entre serveis i entitats professionals. En si mateix, el treball en xarxa no és treball social comunitari si no hi ha la participació de la comunitat, tot i que aquest pot ser un bon punt de partida per iniciar o mantenir el treball amb la comunitat.

Taula 8. Taula de la dimensió d'aliances

Mínim	Mitjà	Alt
El grup impulsor ha fet aliances amb altres agents del territori.	Els agents s'han organitzat en un grup de treball, amb objectius compartits i desenvolupament d'accions comunitàries.	El grup de treball es consolida i té capacitat d'incorporar nous agents de la comunitat.

Font: elaboració pròpia.

3.9. Perspectiva ecosocial

Una visió global ecològica en el treball social comunitari vol dir que totes les persones participants adopten una postura conscient de l'entorn (medi natural i social) i dels efectes i impactes derivats de la inacció i també de les intervencions i activitats de TSC en el medi. Entenem per entorn la relació de les persones amb el seu medi físic. De manera que el treball social assumeix una major interdependència amb l'entorn físic, la terra i la natura al llarg de tota la vida, entenent el lloc com un sistema de cura, salut i suport per a les persones.

El TSC inclou una mentalitat més ecocèntrica, en el sentit que comprèn la interconnexió entre tots els organismes vius, de manera que el benestar d'uns repercuteix en el dels altres. Tota acció col·lectiva ha de tenir una visió ecològica en el sentit que tot l'entorn interacciona i alhora és interdependent.

Traslladant el que passa en els ecosistemes naturals, destaquem la idea de continuïtat com a quelcom dinàmic, la presència de cicles vius que es nodreixen del treball de membres que han marxat i de nous que s'hi incorporen, de noves estructures, de nous col·lectius o nous objectes de treball que es connecten amb altres d'anteriors. Alhora la continuïtat esdevé una oportunitat per enfortir el creixement de les persones i els éssers vius implicats i facilita la germinació d'altres iniciatives. Així doncs, la participació sostinguda, quan facilita l'aprenentatge col·lectiu, és un substrat que fa perdurable la consciència de comunitat, en interacció amb el medi biofísic.

Taula 9. Taula de la dimensió de la perspectiva ecosocial

Mínim	Mitjà	Alt
El projecte incorpora algunes accions que connecten les persones de la comunitat amb el seu entorn biofísic.	La majoria d'accions del projecte busquen connectar les persones de la comunitat amb el seu entorn biofísic.	Els col·lectius, entitats i grups participants incorporen la consciència ecosocial en les seves accions.

Font: elaboració pròpia.

3.10. Comunicació de l'experiència

Per poder donar a conèixer el projecte i el seu procés, i que aquest sigui comprensible i inspirador per a tothom, és important pensar en termes de comunicació interna i externa com una oportunitat d'aprenentatge en si mateixa. Per això és fonamental que es parteixi de la reflexió i d'un treball de sistematització del recorregut realitzat i dels resultats.

Si bé comunicació i sistematització són coses diferents, en el treball social comunitari totes dues conflueixen en el fet que tenen l'objectiu d'explicar què és el que es fa, com s'ha fet i a quins resultats s'ha arribat que ens permetin generar algun tipus de coneixement situat per transferir-lo a diferents escales i àmbits. Al mateix temps, serveixen com a forma de comunicació, pertinença i consolidació de les relacions de col·laboració en el procés per part de qui hi col·labora. La sistematització requereix recollir de manera ordenada i organitzada informació i documentació de tot procés que es va construint.

Taula 10. Taula de la dimensió de comunicació de l'experiència

Mínim	Mitjà	Alt
Disseny d'un mètode de sistematització.	Implementació de la recollida sistemàtica del contingut i instruments (actes, fotografies...).	Avaluació i resultats a partir d'un sistema de documentació organitzat.
L'equip tècnic ha elaborat un informe-memòria.	El grup motor du a terme un informe-memòria col·lectiu.	Els grups participants s'impliquen en l'elaboració d'un informe-memòria final.
Disseny d'estratègia de comunicació i divulgació del projecte.	Implicació de les persones participants en l'estratègia de comunicació i divulgació.	Evidències d'incidència política (canvis en les condicions de vida de les persones implicades).

Font: elaboració pròpia.

Referències bibliogràfiques

- Addams, Jane (2015). *El largo camino de la memoria de las mujeres*. Prensas de la Universidad de Zaragoza.
- Addams, Jane; Lima, Ana Isabel; Verde, Carmen; Olea, Ana Olea (2013). *Hull House: el valor de un centro social*. Consejo General de Trabajo Social.
- Addams, Jane; Miras, Núria Sara; Przybylowicz, Paula (2022). *Democràcia i ètica social*. Edicions de la Universitat de Barcelona.
- Banks, Sarah; Cairns, Lynne; Bertotti, Teresa; Shears, Jane; Shum, Michelle; Sobocan, Ana M.; Strom, Kim; Úriz, María Jesús (2022). *Beyond the Pandemic: Exploring Social Work Ethics and Values as a Contribution to a New Eco-Social World*. Març-juliol 2022, Rheinfelden, Suïssa: International Federation of Social Workers.
- Casanovas, Teresa; Plans, M. Montserrat; Romeu, Rosa (2020). *Treball Social Comunitari a Catalunya de 1960 a 1980. Una aportació històrica*. Barcelona: COTSC.
- Cuenca Silvestre, Mercedes (2021). *Un marco ético para el Trabajo Social Comunitario*. [Tesi doctoral]. Universitat de Barcelona. <http://hdl.handle.net/10803/672897>
- Freire, Paulo (1976). *Pedagogía del oprimido*. Siglo XXI.
- Freire, Paulo (1986). *La educación como práctica de la libertad*. Siglo XXI.
- Freire, Paulo (1990). "El rol del trabajador social en el proceso de cambio". A: *La naturaleza política de la educación: cultura, poder y liberación*. Paidós (p. 59-62).
- International Federation of Social Workers (IFSW) (2021). Global Definition of Social Work. <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work>
- Nussbaum, Martha C. (2012). *Crear capacidades: propuesta para el desarrollo humano*. Paidós.
- Peralta Sánchez, Juan David (2018). "Educación popular y justicia comunitaria. Reflexiones desde el Trabajo Social". *Trabajo Social*, 20 (2), p. 119-138.

Annexos

I. Glossari

1. Valors

Els valors són aquelles orientacions que, en un temps i espai determinats, val la pena de protegir i promoure, ja que permeten millorar la vida en comú. Són valors fonamentals per al treball social comunitari:

1. El respecte a la dignitat i l'autonomia de les comunitats en les quals actuen les treballadores socials, i per tant la facilitació dels processos que incrementen el grau d'aquestes dues.
2. El compromís amb la comunitat i, per tant, l'actuació responsable i prudent.
3. L'empoderament individual, organitzacional i social, que augmenta les capacitats, el poder i l'obertura de les comunitats.
4. La justícia social, que, mitjançant la redistribució i el reconeixement, humanitzen i reconstrueixen les relacions entre les persones que componen la comunitat.

Els valors guien els continguts, les metodologies i l'avaluació de les accions que es duen a terme dins una realitat canviant entre els diferents actors que configuren una comunitat (Cuenca, 2021).

2. Justícia social

La justícia social és un principi social, polític i ètic que persegueix la implementació d'accions i estratègies orientades a la reducció de les desigualtats i els impactes que aquestes generen amb la vulneració i privació dels drets humans. El treball social combat qualsevol tipus de discriminació i opressió institucional; defensa el respecte a les diversitats tenint en compte les diferències individuals, familiars, grupals i comunitàries, així com l'accés equitatiu als recursos i la distribució de les riqueses; es posiciona desafiant les polítiques i pràctiques injustes i perjudicials, i treballa activament per construir xarxes de solidaritat orientades a un canvi transformador, inclusiu i responsable. (Adaptació a partir de la IFSW, 2021.)

La justícia social incideix directament en els drets de primera generació (civils i polítics), els de segona generació (econòmics, socials i culturals) i els de tercera generació (la sostenibilitat per a les generacions futures), dels quals cap ésser humà hauria de ser privat.

3. Participació

Els subjectes són considerats plenament complets quan tots els membres que configuren la comunitat humana poden participar en les decisions de l'acció, i els fruits d'aquesta acció participada romanen en cadascun d'ells i elles i en el conjunt d'aquesta comunitat humana (Freire, 1990). La participació és, doncs, una dimensió humana ineludible per esdevenir subjectes humans en plenitud, i aquesta la posem en pràctica quan podem contribuir de manera efectiva en les decisions polítiques que governen les nostres vides i tenim el dret a poder expressar-nos i associar-nos lliurement (Nussbaum, 2012). La pràctica del treball social comunitari considera, emfatitza i enforteix la participació com a element potenciador del creixement humà.

4. Democràcia participativa

La presa de decisions democràtica es produeix quan les persones prenen un compromís desinteressat per pensar i analitzar els problemes socials que els afecten, seleccionen estratègies i actuen juntes per cercar alternatives. Els processos de treball social comunitari són el resultat de la interacció entre persones que, des de maneres diferents de pensar i actuar, a través del consens i la negociació busquen solucions a problemes comunitaris compartits, amb la intenció de desenvolupar criteris, objectius i accions que aportin un major benestar comú i enforteixin la democràcia participativa, més enllà de la representativa.

5. Grup motor

Grup format per persones –membres de la comunitat– que tenen la finalitat de guiar un procés per aconseguir el propòsit consensuat i acordat. El grup dona una visió global, impulsa i acompanya la comunitat a organitzar-se, caminar i no perdre el rumb per arribar al lloc desitjat.

6. Aliances

Construcció de relacions estables de treball entre diferents actors de la comunitat (persones, grups, entitats, serveis, etc.) per fer avançar objectius col·lectius. No són únicament connexions ni vincles puntuals.

7. Perspectiva ecosocial

Adoptar un posicionament ecosocial vol dir tenir una postura comprensiva global, no fragmentada i una actitud de cura i respecte oberta cap a tot el que és imprevisible. Partint de l'acceptació que no podem saber-ho ni dominar-ho tot, cerquem que les intervencions socials estiguin en equilibri amb el principi de justícia social per a totes les persones i la Terra. Així doncs, en un projecte de treball social comunitari es vetllarà per la permanència i estabilitat de les intervencions en el temps, tenint present que aquestes estan orientades a l'emancipació. Es farà un ús responsable dels recursos sense malbaratar-los, aplicant criteris d'eficàcia i eficiència social i ambiental. Es planificarà amb visió a llarg termini i previsió dels impactes socials i ambientals, per prevenir i minimitzar els no desitjats. Es valoraran els impactes directes i indirectes, i els impactes tècnics, institucionals i comunitaris. Es buscarà la possibilitat de reversió i retorn a la comunitat amb responsabilitat social.

II. Dimensions del treball social comunitari

Taula 11. Recull de les dimensions del treball social comunitari

DIMENSIONS / GRAU	MÍNIM	MITJÀ	ALT
VALORS	Els valors estan implícits en el procés.	S'expliciten els valors i el que s'entén per cadascun al llarg del procés.	Els valors explicitats incorporen un sistema per avaluar-los.
PROJECTE COMUNITARI	Algun membre de la comunitat exposa una problemàtica social.	Es té la complicitat de l'equip i de la comunitat.	Es constitueix un grup motor que lidera el projecte comunitari.
	Treballadores socials o equip tenen un projecte tècnic obert: possibles aliances, problemes per abordar, sistemes comunicatius, possibles sistemes organitzatius, eines i mètodes a l'abast.	Els diferents elements del projecte tècnic s'incorporen al projecte comunitari, que es va definint de manera participativa.	El projecte comunitari es desenvolupa amb la màxima plenitud possible.
	La comunitat disposa d'un projecte i organització comunitària i les treballadores socials o l'equip s'hi vinculen.	L'equip i les treballadores socials aporten elements per al creixement del projecte comunitari: inclusió de grups no abordats, noves problemàtiques detectades per l'equip...	El projecte comunitari integra al màxim els elements de la comunitat (socials i afectius, d'identitat social, morals, d'ètica política, educativa i jurídica...).

METODOLOGIA	Les persones participants coneixen el diagnòstic.	El diagnòstic és realitzat pel grup motor.	El diagnòstic és realitzat per amplis grups de participants.
	Les persones participants coneixen el disseny i l'execució.	El disseny i l'execució és implementada per les persones participants en el grup motor.	El disseny i l'execució s'estenen i s'amplien més enllà del grup motor.
	Una vegada a l'any s'avalua el procés.	Es realitza més d'una avaluació a l'any.	Hi ha un procés d'avaluació continuat.
PARTICIPACIÓ	S'identifiquen les persones participants que convindria que hi hagués, tenint en compte la diversitat existent. N'hi participen algunes.	Hi participen més de la meitat de les identificades.	De les persones identificades n'hi participen gairebé un cent per cent i s'hi mantenen.
	Les persones participants coneixen i estan explícitament d'acord a formar part d'un projecte comunitari.	Hi ha participació en alguns aspectes del disseny del projecte comunitari.	Les participants s'impliquen en tot el disseny i l'execució del projecte comunitari.
	Hi ha un sistema simple d'informació general entre totes les persones participants (grups de Whatsapp...).	Hi ha un sistema per recollir suggeriments i valoracions i la informació circula eficaçment (enquesta, bústia...).	Hi ha espais d'informació, comunicació, valoració i presa de decisions participativa (buidatge, anàlisi, decisions...).
PROCÉS D'APRENENTATGE COL·LECTIU	Hi ha oportunitats perquè les persones participants millorin les habilitats i comparteixin capacitats.	Hi ha dinàmiques d'aprenentatge mutu que permeten que algunes persones millorin les capacitats i habilitats en diferents àrees.	Tothom aprèn de tothom i es complementen sabers i competències per avançar en l'autogestió. En el conjunt de les persones participants es desenvolupen habilitats organitzatives, comunicatives, analítiques, actituds d'escolta i empatia...

ORGANITZACIÓ DEMOCRÀTICA	S'ha constituït un grup impulsor per al projecte comunitari.	El grup impulsor té una metodologia de treball acordada i la sistematitza.	El grup avalua la dinàmica interna i comparteix el treball amb la resta de l'equip.
	Hi ha un mínim organitzatiu: convocatòria, registre d'acords, retroalimentació i circuit mínim d'informació col·lectiva.	Hi ha una xarxa de relacions de treball amb retroalimentació.	La xarxa de treball i els sistemes organitzatius són clars per a tothom.
	Es prenen acords col·lectius.	Es configura un sistema de presa de decisions.	Els sistemes de presa de decisions respecten les minories i els dissentiments sense obstaculitzar el procés.
IMPLICACIÓ DE L'EQUIP I ORGANITZACIÓ	L'equip ha acordat treballar la dimensió comunitària.	L'equip incorpora la creació d'espais d'escolta i de relació amb la comunitat.	L'equip defineix un projecte tècnic obert al servei del projecte comunitari.
	Hi ha voluntat política i/o de la direcció de l'organització i s'optimitzen els recursos existents.	Les organitzacions hi destinen algun recurs extraordinari.	Les organitzacions es comprometen amb recursos humans, tècnics i materials.
	Les persones professionals disposen d'un disseny inicial de projecte.	L'organització valida el projecte tècnic i n'avalua la modulació segons el projecte comunitari.	L'organització s'implica en el projecte tècnic aportant recursos i facilitats.
ALIANCES	El grup impulsor ha fet aliances amb altres agents del territori.	Els agents s'han organitzat en un grup de treball.	S'han explicitat i acordat els objectius comuns i el compromís amb accions d'acord amb els límits dels agents implicats.
PERSPECTIVA ECOSOCIAL	El projecte incorpora algunes accions que connecten les persones de la comunitat amb el seu entorn biofísic.	La majoria d'accions del projecte busquen connectar les persones de la comunitat amb el seu entorn biofísic.	Els col·lectius, entitats i grups participants incorporen la consciència ecosocial en les seves accions.

COMUNICACIÓ DE L'EXPERIÈNCIA	Disseny d'un mètode de sistematització.	Implementació de la recollida sistemàtica del contingut i instruments (actes, fotografies...).	Avaluació i resultats a partir d'un sistema de documentació organitzat.
	L'equip tècnic ha elaborat un informe-memòria.	El grup motor du a terme un informe-memòria col·lectiu.	Els grups participants elaboren un informe-memòria final.
	Disseny d'estratègia de comunicació i divulgació del projecte.	Implicació de les persones participants en l'estratègia de comunicació i divulgació.	Evidències d'incidència política (canvis en les condicions de vida de les persones implicades).

Font: elaboració pròpia.

III. Desenvolupament d'un cas pràctic a través de les dimensions del treball social comunitari

Fruit d'una experiència en actiu compartida pels membres de la Comissió de Treball Social Comunitari del TSCAT, us presentem com a darrer annex una pràctica d'aplicació dels indicadors presents en les dimensions del treball social comunitari desenvolupats en aquest document.

L'objectiu és demostrar com concretem i aterrem les nostres accions de TSC tot aplicant l'eina creada i evidenciant-ne la possibilitat d'aplicació. Entenem que el desenvolupament d'aquestes accions es pot plantejar en qualsevol tipus de pràctica en TSC, des de la més petita fins a la més gran i complexa.

Fitxa tècnica:

Taula 12. Fitxa tècnica del cas pràctic

Data d'inici	Març de 2021
Data de finalització	No prevista
Estat actual	Actiu
Diagnòstic social	Edifici X ocupat, en situació de fragmentació social, sense xarxa natural d'ajuda: <ul style="list-style-type: none">• Vulnerabilitat social, habitacional i econòmica• Aïllament social• Relacions veïnals conflictives
Pla d'intervenció	Procés de transformació social per mitjà d'accions avaluades per les dimensions del TSC
Destinatari/àries	Famílies que habiten l'edifici X
Agents socials implicats	Tècniques EBAS: <ul style="list-style-type: none">• Serveis socials: 2 tècniques• Mediació: 1 tècnica• Participació: 2 tècniques Salut: 1 tècnica Regidories de l'ajuntament

Font: elaboració pròpia.

Descripció del cas:

Presentem un cas pràctic que mostra el **procés de transformació de les relacions veïnals** en un edifici de vint habitatges, tots ocupats per famílies que estan en situació de vulnerabilitat social, habitacional i econòmica.

L'edifici, espai que és objecte d'aquest procés, té dues alçades, vint habitatges i dos locals comercials. És una construcció relativament nova, d'uns vint anys aproximadament. Van comprar els pisos famílies que després es van veure afectades per la crisi del 2008 i els successius embats que van produir-se. No van poder fer front a la hipoteca. Van ser desnonades per l'entitat bancària propietària dels habitatges.

Les famílies més antigues fa uns deu anys que viuen a l'edifici, i les novinyades en fa uns tres. Hi conviuen famílies de procedència diversa, del nord de l'Àfrica, de l'Amèrica del Sud, de Barcelona i del mateix municipi.

Algunes han arribat a l'edifici fugint de situacions extremes: gana, violència, explotació, situacions polítiques de persecució... Altres han estat expulsades pel sistema, que les ha deixat sense feina, sense casa i amb poques possibilitats de reincorporar-se pel fet d'haver emmalaltit, haver fet més de cinquanta anys i/o tenir una escassa formació acadèmica, o per un seguit de situacions de vulnerabilitat que ens poden atrapar a qualsevol de les que estem llegint això. Totes busquen una vida millor per als seus fills i filles.

Compartim amb vosaltres el procés de transformació social d'unes famílies aïllades, sense relació veïnal entre elles, travessades per la por de ser expulsades del país, de ser desnonades. Viuen atemorides per un parell de famílies que exerceixen un rol d'abús de poder, que s'han erigit en mandatàries de l'edifici imposant les seves normes, intentant sotmetre la resta. Des de l'inici del treball social comunitari s'estableixen relacions de cooperació i assessorament amb les tècniques de l'EBAS i d'altres regidories de l'ajuntament. Es posen diversos coneixements i mirades al servei del procés. Es construeix un equip de treball interdepartamental i intersectorial que es va consolidant en escoltar les històries de vida dels veïns i veïnes. L'equip es va il·lusionant alhora que el veïnat es cohesionava com a grup i es genera un sentiment de pertinença comunitària.

Aquest procés es va iniciar el març de 2021 i va finalitzar el desembre de 2023.

Instruccions per a l'aplicació de l'eina:

Les accions en TSC es dimensionen segons quin ha estat el seu nivell de desenvolupament.

Els colors utilitzats informen de quin ha estat el nivell d'intensitat en el seu desenvolupament:

COLOR VERD BAIXA INTENSITAT:	nivell assolit al 50%
COLOR VERD MITJANA INTENSITAT:	nivell assolit al 80%
COLOR VERD ALTA INTENSITAT:	nivell assolit al 100%
COLOR VERMELL:	nivell no assolit o no s'han desenvolupat accions d'alt nivell

NIVELL MÍNIM	NIVELL MITJÀ	NIVELL ALT	ACCIONS DIMENSIONADES I REALITZADES
VALORS			
Els valors estan implícits.	S'expliciten els valors i el que s'entén per cadascun.	Els valors explicitats incorporen un sistema per avaluar-los.	<ul style="list-style-type: none"> • Els valors estan explicitats a les reunions tècniques prèvies. • També a les trobades amb el veïnat. • Manca un sistema d'avaluació.
PROJECTE COMUNITARI			
Algun membre de la comunitat exposa una problemàtica social.	Es compta amb la complicitat de l'equip i de la comunitat.	Es constitueix un grup motor que lidera el projecte comunitari.	<ul style="list-style-type: none"> • A un grup de paraula, 3 veïnes parlen d'una problemàtica. • Des de l'equip recomanem que cada veïna faci una instància. • S'inicia acompanyament per part de 2 tècniques de Serveis Socials, 1 de Mediació, 2 de Participació i 1 de Salut.
Les TS/Equip compten amb un projecte tècnic obert: possibles aliances, problemes a abordar, sistemes comunicatius, possibles sistemes organitzatius, eines i mètodes a l'abast.	Els diferents elements del projecte tècnic s'incorporen al projecte comunitari que van definint participativament.	El projecte comunitari es desenvolupa amb la màxima plenitud possible.	<ul style="list-style-type: none"> • Projecte tècnic dinàmic i obert que inclou diferents participants del territori, d'entitats i de l'administració. • Des de la comunitat de veïnes van opinant i participant en les diferents fases del procés. • El projecte comunitari es desenvolupa de manera plena, oberta i dinàmica.

<p>La comunitat compta amb un projecte i organització comunitària i les TS o l'equip s'hi vinculen.</p>	<p>Les TS/Equip aporta elements per al creixement del projecte comunitari: inclusió de grups no abordats, noves problemàtiques detectades per l'equip...</p>	<p>El projecte comunitari integra al màxim els elements de la comunitat (socioafectius, d'identitat social, morals, d'ètica política, educativa, jurídica...).</p>	<ul style="list-style-type: none"> • La comunitat s'ha organitzat arran de l'inici de les trobades veïnals. • L'equip planteja algunes qüestions i dona suport en temes que la comunitat verbalitza. • La comunitat ha fet un document on es defineix com a ciutadania de ple dret en situació de vulnerabilitat. Amb el dret de tenir un habitatge digne i amb el compromís de responsabilitzar-se dels deures que comporta l'habitatge (lloguer, llum, aigua i manteniment de les zones comunes). Algunes veïnes s'han vinculat a l'associació de veïns del barri.
<p>METODOLOGIA</p>			
<p>Les participants coneixen el diagnòstic.</p>	<p>El diagnòstic és realitzat pel grup motor.</p>	<p>El diagnòstic és realitzat per amplis grups de participants.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Les participants coneixen el diagnòstic: edifici ocupat en situació de fragmentació social, sense xarxa natural d'ajuda. Amb potencial per iniciar procés de transformació veïnal. • Al grup motor s'ha establert un diagnòstic consensuat on s'ha parlat de les expectatives i pors de les tècniques. • El mateix veïnat fa el seu diagnòstic al llarg de diverses reunions.
<p>Les participants coneixen el disseny i l'execució.</p>	<p>El disseny i l'execució és implementada pels participants en el grup motor.</p>	<p>El disseny i l'execució s'estenen i s'amplien més enllà del grup motor.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Tots 3 nivells s'han donat de manera gradual des de l'inici fins al moment actual.
<p>Una vegada a l'any s'avalua el procés.</p>	<p>Es realitza més d'una avaluació a l'any.</p>	<p>Hi ha un procés d'avaluació continuat.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Procés d'avaluació continuat. • Manca explicitar-lo i sistematitzar-lo.

PARTICIPACIÓ			
S'identifiquen les participants que convindria que hi fossin, tenint en compte la diversitat existent. Hi participen alguns d'ells.	La participació de més de la meitat de les identificades	Sobre els que hem identificat, hi participen gairebé un cent per cent i s'hi mantenen.	<ul style="list-style-type: none"> • Es convida a participar a la totalitat de la comunitat. • Participen més de la meitat del veïnat. • En més d'un 50% de les reunions veïnals, participen un 80% del veïnat.
Les participants coneixen i estan explícitament d'acord a formar part d'un projecte comunitari.	Existeix participació en alguns aspectes del disseny del projecte comunitari.	Les participants s'impliquen en tot el disseny i l'execució del projecte comunitari.	<ul style="list-style-type: none"> • És un projecte viu, al servei de les decisions i necessitats de la comunitat de les veïnes i els veïns.
Existeix un sistema simple d'informació general entre totes les participants (p. ex. grups Whatsapp...).	Existeix un sistema per recollir suggeriments i valoracions i la informació circula eficaçment (p. ex. enquesta, bústia...).	Existeixen espais d'informació, comunicació, valoració i presa de decisions participativa (p. ex. buidatge, anàlisi i decisions...).	<ul style="list-style-type: none"> • Grup de Whatsapp. • No hi ha un sistema de recollir suggeriments. • Sí que hi ha espais d'informació, valoració i presa de decisions participativa.
PROCÉS D'APRENENTATGE COL·LECTIU			
Hi ha oportunitats per millorar les seves habilitats i compartir capacitats de les participants.	Existeixen dinàmiques d'aprenentatge mutu que permeten que algunes persones millorin les seves capacitats i habilitats en diferents àrees.	Tothom aprèn de tothom i es complementen sabers i competències per avançar en l'autogestió. En el conjunt de les participants es desenvolupen habilitats organitzatives, comunicatives, analítiques, actituds d'escolta i empatia, etc.	<ul style="list-style-type: none"> • Es compleixen tots tres nivells. • Es compleixen de manera progressiva al llarg del procés i alhora tots 3.

ORGANITZACIÓ DEMOCRÀTICA			
S'ha constituït un grup impulsor per al projecte comunitari.	El grup impulsor té una metodologia de treball acordada i la sistematitza.	El grup avalua la seva dinàmica interna i comparteix el seu treball amb la resta de l'equip.	<ul style="list-style-type: none"> • S'ha constituït un grup impulsor. • Tot i que hi ha una metodologia de treball acordada, no està sistematitzada, escrita. • El grup avalua i comparteix amb la resta de l'equip, però no està escrit ni avaluat amb uns indicadors prèviament establerts.
IMPLICACIÓ DE L'EQUIP I ORGANITZACIÓ			
L'equip ha acordat treballar la dimensió comunitària.	L'equip incorpora la creació d'espais d'escolta i relació amb la comunitat.	L'equip defineix un projecte tècnic obert al servei del projecte comunitari.	<ul style="list-style-type: none"> • Es compleixen tots 3 nivells.
Existeix voluntat política i/ o de la direcció de l'organització i s'optimitzen els recursos existents.	Les organitzacions destinen algun recurs extraordinari.	Les organitzacions es comprometen amb recursos humans, tècnics i materials.	<ul style="list-style-type: none"> • Existeix un encàrrec explícit de fer treball comunitari. • S'ubica un EBAS de nova creació al territori: s'incorpora SAD. • S'amplia l'equip amb un TS més. Una de les TS té una part de la seva jornada dedicada al TSC.
Les persones professionals compten amb un disseny inicial de projecte.	L'organització valida el projecte tècnic i avala la seva modulació segons el projecte comunitari.	L'organització s'implica en el projecte tècnic aportant recursos i facilitats.	<ul style="list-style-type: none"> • Es compleixen tots 3 nivells.

ALIANCES			
El grup impulsor ha fet aliances amb altres agents del territori.	Els agents s'han organitzat en grups de treball.	S'han explicat i acordat els objectius comuns i el compromís amb accions, d'acord amb els límits dels agents implicats.	<p>Aliances amb:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Associació de Veïns Grup Teixint Barri. Associació Gitana del Garraf. PAH / Sindicat de Llogateres • Organització per entrevistar-se amb responsables polítics. Per participar en l'associació de veïns. • Obtenir el lloguer social. Participar en la vida social del barri.
PERSPECTIVA ECOSOCIAL			
El projecte incorpora algunes accions que connecten les persones de la comunitat amb el seu entorn biofísic.	La majoria de les accions busquen connectar les persones de la comunitat amb el seu entorn biofísic.	Els col·lectius, entitats i grups participants incorporen la consciència eco-social en les seves accions.	<ul style="list-style-type: none"> • S'ha abordat la necessitat de netejar els solars contigus a l'edifici per millorar la salubritat i prevenir problemes de salut. • La comunitat s'ha organitzat per mantenir nets els espais comuns. Han pintat l'edifici planta per planta i mantenen el carrer net.
COMUNICACIÓ DE L'EXPERIÈNCIA			
Disseny d'un mètode de sistematització.	Implementació de la recollida sistemàtica del contingut i instruments (actes, fotografies...).	Avaluació i resultats a partir d'un sistema de documentació organitzat.	<ul style="list-style-type: none"> • No hi ha un mètode de sistematització. • Sí que hi ha una recollida sistemàtica de material. • Pendent fer avaluació a partir de la documentació.

Font: elaboració pròpia.



Altres títols de la col·lecció

DT 2

Treball Social Comunitari, a debat. Reflexions
i propostes en el context actual

DT 1

Intervenció de Treball Social en Salut Mental

Accediu a les publicacions del TSCAT
en format digital escanejant el QR





Guia pràctica i reflexiva sobre el treball social comunitari que, davant les desigualtats creixents, aposta per l'acció col·lectiva i transformadora. El document ofereix conceptes, eines i deu dimensions clau per orientar la intervenció, fomentant la participació, els vincles i la justícia social. Fruit d'una experiència compartida, convida a repensar la pràctica professional i a enfortir la comunitat.